

Романова Ніколь Віталіївна,

здобувач ступеня вищої освіти магістра
навчально-наукового інституту № 3
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри
кримінального права Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук
Жук Ілона Василівна

КРИМІНАЛІЗАЦІЯ ПРИМУШУВАННЯ ДО ШЛЮБУ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄВРОПИ

Одним з основоположних принципів, що відображає ставлення до людини в суспільстві є принцип гуманізму, який зазначений в ст. 3 Конституції України: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1]. Саме тому особлива увага законодавця приділяється забезпеченню охорони прав і свобод людини та громадянина. Як відомо, Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 06.12.2017 року № 2227-VIII (далі – Конвенція Ради Європи), яким передбачені зміни до Кримінального кодексу (далі – КК) України, переважна більшість яких наберуть чинності 11.01.2019 року.

Серед новел, якими пропонується доповнити кримінальний закон, на особливу увагу заслуговує ст. 151-2, що має бути розміщена у III розділі Особливої частини КК. Цією нормою встановлюється кримінальна відповідальність за примушування до шлюбу: «Ч. 1. Примушування особи до вступу в шлюб або до продовження примусово укладеного шлюбу, або до вступу у співжиття без укладання шлюбу, або до продовження такого співжиття, або спонукання з цією метою особи до переміщення на територію іншої держави, ніж та, в якій вона проживає, – караються арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк. Ч. 2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або щодо особи, яка не досягла шлюбного віку згідно із законодавством, або щодо двох

чи більше осіб, – караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк» [2].

Відповідно до ч. 1 ст. 21 Сімейного кодексу України «шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану». До того ж ст. 24 СК передбачено, що «шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки та чоловіка, примушування жінки та чоловіка до шлюбу не допускається». Порушення цієї норми є підставою для визнання рішенням суду шлюбу недійсним. Згода особи не вважається вільною, зокрема, тоді, коли в момент реєстрації шлюбу вона страждала тяжким психічним розладом, перебувала у стані алкогольного, наркотичного, токсичного сп'яніння, в результаті чого не усвідомлювала сповна значення своїх дій і (або) не могла керувати ними, або якщо шлюб було зареєстровано в результаті фізичного чи психічного насильства [3].

Відзначимо, що на сьогодні у законодавстві багатьох країн Європи запроваджений інститут кримінальної відповідальності за примушування до шлюбу. Криміналізація цього діяння, так само як і в Україні, була пов'язана з ратифікацією Конвенції Ради Європи 2011 р. Наприклад, КК Франції визначає кримінально караним «факт примушування особи укласти шлюб або укладення шлюбу за кордоном шляхом введення особи в оману задля підбурювання її до виїзду з території Республіки, - карається трьома роками позбавлення волі та штрафом у розмірі 45 000 євро (ст. 222-14-4)» [4].

У КК Нідерландів відповідальність за примушування до шлюбу встановлена ст. 284: «будь-яка особа, яка: 1) незаконно змушує іншу особу діяти або утримуватися від певних дій або терпіти певні дії через акт насильства чи будь-якого іншого діяння або загрози насильства або загрози будь-яким іншим діянням, спрямованим проти цього іншого або проти інших осіб; 2) змушує іншу особу діяти або утримуватися від певних дій або терпіти певні дії через загрозу обмовлення або наклепу; – карається позбавленням волі, яке не перевищує дев'яти місяців або штрафом третьої категорії (до 8.200 євро)» [5].

КК Сербії в ч. 1 ст. 187а визначає, що «той, хто силою або погрозами змушує іншу особу укласти шлюб, – карається позбавленням волі на строк від трьох місяців до трьох років. Той, хто з метою вчинення злочину, зазначеного в ч. 1 ст. 187а, має намір вивести особу закордон або особисто виїхати за кордон – карається позбавленням волі на строк, не перевищує двох років» [6].

Відповідно до § 106а КК Австрії «особа, яка вимагає укласти шлюб або цивільне партнерство шляхом насильства або через люті

погрози або погрози відокремлення від членів сім'ї, – карається позбавленням волі від шести місяців до п'яти років» [7].

Ст. 214 КК Чорногорії встановлює відповідальність не тільки за примушування до шлюбу, а й за обман при укладення шлюбу: «кожний, хто укладає шлюб, приховуючи від іншої сторони факт, що робить шлюб недійсним або хто обманює чи вводить іншу сторону в оману щодо цього факту, – карається позбавленням волі від трьох місяців до трьох років. Той, хто примушує або погрожує іншій особі укласти шлюб, – карається позбавленням волі на строк від шести місяців до п'яти років» [8].

Разом з тим, слід зазначити, що у кримінальному законодавстві деяких країн Європи і раніше містилися статті, які передбачали можливість притягнення до відповідальності за примушування до шлюбу. Показовим у цьому плані є положення глави 25 «Злочини проти свободи» розділу 8 «Примус» КК Фінляндії, відповідно до якого особу, «що незаконно насильством або погрозою змушує іншу робити, терпіти або не робити щось, якщо більш суворе покарання не передбачено в інших законах» можна засудити за примус до штрафу або позбавлення волі на строк не більше двох років, яке є чинним з 1 вересня 1995 року [9].

Отже, після прийняття Конвенції Ради Європи запровадження інституту кримінальної відповідальності за примушування до шлюбу набуло широкого розповсюдження серед країн Європи. При цьому, як ми бачимо, зміст диспозицій відповідних статей КК дечим відрізняється, як і встановлені види та розміри покарань: від штрафу до позбавлення волі на строк до п'яти років відповідно.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від 06.12.2017 № 2227-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 5. Ст. 34.
3. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III Відомості Верховної Ради України. 2002, № 21-22, ст.135.
4. Кримінальний кодекс Франції – стаття 222-14-4. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do?idArticle=LEGIARTI000027809362&cidTexte=LEGITEXT000006070719> (дата звернення: 25.10.2018).

5. Кримінальний кодекс Нідерландів – стаття 284. URL: <https://maxius.nl/wetboek-van-strafrecht/artikel284/>(дата звернення: 25.10.2018).

6. Кримінальний кодекс Сербії. URL: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=441512 (дата звернення: 25.10.2018).

7. Кримінальний кодекс Австрії. URL: <https://www.jusline.at/gesetz/stgb/> (дата звернення: 25.10.2018).

8. Кримінальний кодекс Чорногорії. URL: <http://www.mpa.gov.me/biblioteka/zakoni?alphabet=cyr> (дата звернення: 25.10.2018).

9. Кримінальний кодекс Фінляндії. URL: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#a21.4.1995-578> (дата звернення: 25.10.2018).